

Odpověď prof. Pospíšilovi

Tomáš Machula

Na můj text týkající se soudobých diskusí o dědičném hříchu¹ reagoval profesor Ctirad Václav Pospíšil.² Jsem samozřejmě velmi rád, že daný text vzbudil zájem, a to nejen proto, že je asi každý autor potěšen důkazem, že jeho texty někdo čte, ale především proto, že se objevuje jistá možnost rozvinutí diskuse v oblasti podle mého soudu nadmíru zajímavé a aktuální. Česká teologická literatura navíc kultivovanými a věcnými diskusemi bohužel příliš neoplývá, takže je každý příspěvek třeba uvítat. Pokusím se na dalších řádcích na text prof. Pospíšila reagovat, přičemž se nebudu příliš zabývat méně významnými věcmi, které mi prof. Pospíšil jistě oprávněně vytýká, ale které podle mého soudu nestojí za velkou diskusí.³ Soustředím se především na hlavní námitku proti mému článku, tedy na otázku reality prvotního hříchu, neboť jednak představuje velmi významné teologické téma, jednak spočívá v jistém nedorozumění, které bych velmi rád vyjasnil.

Dříve, než se k tomuto bodu dostanu, rád bych něco poznamenal ještě k článku jako takovému. Je pravda, že rozsah časopisecké studie neumožňuje komplexní a hluboké zpracování celé problematiky dědičného hříchu. Mnoho autorů a otázek jsem musel pominout. Prof. Pospíšil to dobře chápe a uznává, ale na závěr svého textu připomíná, že je má studie pouze „první krok a nikoli kýžený cíl, kterým by měla být teologie ‚dědičné přirozenosti‘ lidského rodu jednak na úrovni naší doby, jednak taková, aby byla přijatelná i pro ty, kdo znamení křesťanské víry nesli dějinami v minulých tisíciletích a staletích.“⁴ Čtenář, který neměl v ruce můj text, na který prof. Pospíšil reaguje, by tak mohl dojít k domněnce, že jsem svůj článek zamýšlel jako jakési definitivní slovo v této věci. Samozřejmě souhlasím s prof. Pospíšilem, že to, co popisuje jako „kýžený cíl“, je žádoucí, potřebné a musí to koneckonců představovat cíl každého, kdo se zabývá teologickou antropologií nebo soteriologií. Nicméně to přesně vzato nebyl cíl mého článku. Ten byl mnohem skromnější (cituji): „načrtnout hlavní charakteristiky teologických debat, které se vedou při hledání nového výkladu dědičného hříchu, a pokus o návrh určitých kritérií pro hodnocení pokusů o nové teorie dědičného hříchu.“⁵ Vzhledem k tomu, že

¹ Tomáš MACHULA, „Je možná nová teologie dědičného hříchu?“ *Studia theologica* 10, č. 4 [34] (2008): 14–32.

² Ctirad Václav POSPÍŠIL, „K problematice tak zvané ‚nové teologie dědičného hříchu‘“, *Studia theologica* 11, č. 1 [35] (2008): 80–88.

³ Příkladem může být výraz „Pád“, tedy pád do hříchu prvních lidí. Prof. Pospíšil to pokládá za ne příliš šťastné vyjádření, neboť evokuje spíše italskou řeku. Může to být samozřejmě pravda, ale upozornil bych, že slovo „Pád“ používá v daných souvislostech i český překlad Katechismu katolické církve (Praha: Zvon, 1995, s. 107) nebo na protestantské straně Nový biblický slovník (Praha: Návrat domů, 1996, s. 718). Nejedná se tedy v češtině o úplnou nezvyklost. Jiným příkladem je záměna odstavce EV a článku dokumentu MTK, za kterou se samozřejmě omlouvám, i když nebyla v mém rukopisu a vznikla až omylem korektora, nicméně měl jsem si jí při posledním náhledu povšimnout.

⁴ POSPÍŠIL, „K problematice tak zvané ‚nové teologie dědičného hříchu‘“, s. 88.

⁵ MACHULA, „Je možná nová teologie dědičného hříchu?“ s. 14.

v české teologické literatuře není téma dědičného hříchu příliš frekventované, pokládal jsem za potřebné v první řadě přistoupit k referování a komentování hlavních směrů diskusí posledních desetiletí. Rozhodně nebylo mou ambicí předkládat ve zmíněné studii nějakou novou vlastní teologii dědičného hříchu. To by ani na omezené ploše jednoho článku nebylo dost dobře možné.

Právě omezená plocha článku způsobila, že jsem byl nucen výchozí text proškrtávat a zhušťovat. Sebekriticky uznávám, že to mohl být jeden z důvodů znejasnění mého postoje k prvotnímu hříchu. Prof. Pospíšil totiž interpretuje má slova zcela jinak, než jsem zamýšlel. Beru to jako nedostatek na mé straně, neboť je povinností každého autora psát tak, aby své myšlenky vyložil způsobem pro čtenáře srozumitelným.

Prof. Pospíšil interpretuje mou pozici následovně: „Jestli jsem dobře porozuměl, kolega Machula nejenom prezentuje mínění, že žádný prvotní hřích se neodehrál a není příčinou ‚dědičného hříchu‘, ale dokonce se k němu ve svém hodnocení kloní jako k možnému řešení.“⁶ Na tomto místě se musím zastavit a takovou interpretaci jednoznačně odmítnout. Naprosto souhlasím, že takový postoj by byl nesprávný. Na základě toho také odmítám tzv. personalistické teorie dědičného hříchu, ztotožňující dědičný hřích se sumou aktuálních hříchů člověka, i Teilharda de Chardin a jeho následovníky, kteří chápou dědičný hřích jako postupně vzniklý stav, daný tápavou cestou evoluce. V obou případech je totiž odmítán prvotní hřích jako událost (Teilhard nadto v podstatě ztotožňuje dědičný hřích s pouhou smrtelností).

Pokud ve svém textu mluvím o tom, že zpráva o stvoření v Genesi a Tridentský koncil nepřinášejí zprávu o prvotním hříchu, nejde mi rozhodně o popření reality prvotního hříchu jako takového, ale pouze o konstatování, že nevíme, o co přesně šlo. Zpráva Genese není v pravém smyslu slova historická a odkazy Tridentského koncilu na ni také nejsou podle mého soudu přímým předmětem dogmatu, ale pouze jeho rámcem a kontextem. A jestliže jsem přesvědčen, že cílem Genese a tridentského dekretu nebylo popsat okolnosti prvotního hříchu, pak to neznamená, že jej odmítám jako takový. Naopak kritizují ty teorie dědičného hříchu, které vysvětlení prvotního hříchu nepodávají,⁷ což by bylo jistě podivné, kdybych prvotní hřích odmítal.

Je samozřejmě pravda, že prvotní hřích musel spočívat ve zneužití svobody člověka, ale nic bližšího o celé věci nevíme. Přitom se ale jedná o poměrně důležitou věc. Můžeme se samozřejmě uchýlit k poukazu na tajemství, které nikdy nemůžeme zcela proniknout, ale otázky zůstanou. Nejsou to přitom jen otázky nemístného zvědavce nebo snaha o nalezení biologického vysvětlení tajemství hříchu (což je samozřejmě nemožné). Je zajisté zhoubné snažit se vlastními silami najít odpověď na každou otázku – jak z hlediska pokušení „vědět vše“, tak z hlediska titánské snahy o nalezení odpovědi pouhými lidskými silami. Hledání odpovědi za účelem lepšího porozumění Písmu i naší situaci ve světě, které musí probíhat *coram Deo*, je však naopak projevem lásky k Bohu. A tak zůstávají otázky týkající se slučitelnosti polygenismu (jemuž se současná teologie, jak upozorňuje prof. Pospíšil, otevírá) s narušeností dalších pokolení (Když zhřešil jen jeden či několik z prvních

⁶ POSPÍŠIL, „K problematice tak zvané ‚nové teologie dědičného hříchu‘,“ s. 82.

⁷ MACHULA, „Je možná nová teologie dědičného hříchu?“ s. 27.

lidí, proč jsou narušeni všichni? Když zhřešili všichni, nemělo by se mluvit o prvotním hříchu v plurálu?), nebo souvislosti ztráty mravní integrity s naší vnitřní emoční rozháraností, která s hřešitelností psychologicky dosti úzce souvisí, ale přitom patří spíše k oněm fyzickým nedostatkům člověka, které biologicky popsatelné jsou, apod.

Je pravda, že jsem v závěru svého článku pod „hlavičkou“ dědičného hříchu mluvil zároveň o narušení mravní integrity a nedostacích našeho fyzického bytí (mimopřirozených darů). Podle mého soudu nelze tyto dvě věci zcela oddělovat, nicméně uznávám, že jsem je ve svém textu málo rozlišil. Při pojednání o přirozených kořenech naší nedokonalosti jsem měl na mysli především ony fyzické limity člověka. Rozhodně jsem neměl v úmyslu ztotožňovat s evoluční nebo kreaturální nedostatečností dědičný hřích. Pospíšilovu výtku týkající se zanedbání rozlišení privace milosti posvěcující jako podstaty dědičného hříchu a nedostatku mimopřirozených darů⁸ tedy musím uznat a akceptovat.

Ve věci fyzického stavu člověka před prvotním hříchem a v hodnocení našeho současného stavu se s prof. Pospíšilem samozřejmě ve většině věcí shodnu. Jsem rád za jeho přihlášení se k tomu, co nazývá „analogií svobody“, tedy k představě, že svět vzešlý z Boží ruky participuje svým způsobem na svobodě Boží, a tudíž se může do značné míry autonomně rozvíjet. Sám jsem tuto koncepci, která je dobře popsána např. u Johna Polkinghorna, zmiňoval před několika lety ve svém článku.⁹ Prof. Pospíšil ji ovšem zasazuje do širšího trinitárního kontextu.

Na závěr této stručné repliky k reakci prof. Pospíšila na můj text bych rád ještě jednou tomuto kolegovi poděkoval za jeho poznámky kritické, souhlasné i doplňující a vyjádřil naději, že bude problematika dědičného hříchu i nadále předmětem teologické diskuse vedoucí k hlubšímu proniknutí do porozumění Boží pravdě.

⁸ POSPÍŠIL, „K problematice tak zvané ‚nové teologie dědičného hříchu‘“, s. 86.

⁹ TOMÁŠ MACHULA, „Bůh jako téma diskusí přírodovědců“, *Teologie a společnost* 2 (10), č. 6 (2004): 5–11.